

EL TEMPS DE LA VIDA QUOTIDIANA DE LES DONES DE BARCELONA

MARIA PRATS, M. DOLORS GARCIA RAMON I GEMMA CÀNOVES. Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona

L'estudi *Mujer, ciudad y tiempo cotidiano. Un enfoque cuantitativo del tiempo de las mujeres de 25 a 50 años en Barcelona* ha estat realitzat per un equip d'investigadors de l'Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona, entre els mesos de gener i octubre de 1995. L'estudi ha estat possible gràcies a una subvenció atorgada per l'Instituto de la Mujer del Ministerio de Asuntos Sociales, i ha comptat amb la col·laboració de l'Àmbit de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona.

Aquest treball té com antecedent directe l'estudi *Les dones i l'ús del temps. El cas del barri de Sants*¹, realitzat l'any 1993 pel mateix equip de l'Institut d'Estudis Metropolitans. En aquest primer treball l'àmbit geogràfic va quedar circumscrit al barri de Sants i es va utilitzar una metodologia de tipus qualitatiu basada en la realització d'entrevistes en profunditat. L'estudi que es resumeix en aquest article és la continuació lògica d'aquesta primera aproximació, de la qual pretén ser complementària utilitzant una metodologia alternativa i focalitzant en un col·lectiu de dones barcelonines ben precís.

L'estudi s'ha realitzat amb una metodologia de tipus quantitatiu. S'ha fet una enquesta a 788 dones de 25 a 50 anys residents a la ciutat de Barcelona. Es tracta d'una mostra representativa amb un marge d'error del 3,5%, amb un nivell de confiança del 95,5%. El sistema de mostreig ha estat aleatori simple i la

selecció de dones que s'havien d'entrevistar s'ha realitzat mitjantçant un sistema probabilístic a partir d'un llistat del Padró d'habitants de Barcelona.

El treball es proposava conèixer com aquestes dones distribueixen el seu temps entre les diferents activitats que realitzen al llarg de la jornada quotidiana, i detectar el grau de satisfacció d'aquestes ciutadanes en relació amb l'adequació dels horaris de comerços i serveis i dels seus propis horaris laborals en el cas de les ocupades.

Després de caracteritzar la mostra, es fa referència a cada un dels àmbits temporals identificats: el temps de treball productiu, el temps de treball reproductiu, el temps de son i d'oci i els temps de la ciutat.

La població entrevistada

S'ha privilegiat la franja d'edat dels 25 als 50 anys perquè es tracta de les dones que es troben en la fase central de la vida, aquella època en la qual solen coincidir el desenvolupament de la carrera professional, la sortida de la llar dels pares i a voltes la maternitat. Tots aquests canvis i la compatibilització d'aquestes diferents tasques o rols fan que es tracti de les dones més sobrecarregades, aquelles per les quals el temps és més problemàtic i més escàs, sobretot quan no es vol renunciar a desenvolupar cap de les diferents esferes de la vida assenyalades.

La major part d'aquestes dones de 25 a 50 anys de Barcelona viuen en parella i en més de la meitat d'ocasions conviuen

amb filles o fills de diverses edats. Els seus nivells d'estudis incideixen en el seu nivell d'activitat i ocupació, ja que les mestresses de casa són proporcionalment més nombroses com més baix és el nivell d'estudis. Una de les dades més destacables és l'elevada proporció de dones ocupades, més del 60%, la major part de les quals treballen a temps complet, la qual cosa ens mostra que les dones que han de compatibilitzar temps i treballs diversos són la majoria, com a mínim en aquesta franja d'edat. Tanmateix, no podem oblidar que el nivell d'ocupació és més alt entre les que tenen més disponibilitat, és a dir, entre les solteres, les més joves i les que no conviuen amb fills o filles.

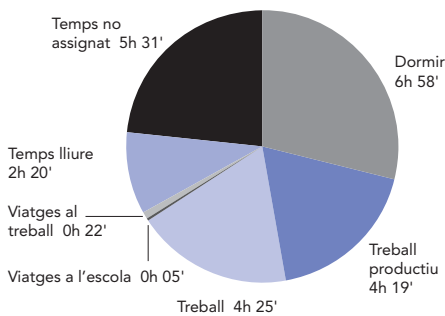
La distribució dels temps de la jornada

L'agregació de les mitjanes de temps dedicat a les diferents activitats per part de les dones entrevistades ens permet obtenir un panorama de l'experiència quotidiana dels temps del conjunt d'aquesta població.

La distribució de la jornada laboral estandaritzada (entenem per tal la que va de dilluns a divendres) es divideix entre unes set hores diàries de son i unes disset hores de vigília repartides entre diferents activitats (gràfic 1). Les dues activitats principals, és a dir aquelles a les quals es dedica més temps, són el treball productiu i el treball domèstic i de cura de la família; ambdues activitats concentren equilibradament poc menys de quatre hores i mitja diàries; el temps total de

1. L'estudi va ser patrocinat per l'Ajuntament de Barcelona i l'Associació Salut i Família.

Gràfic 1
Distribució de la jornada quotidiana (en hores)

treball diari és, per tant, de nou hores. A aquest temps li podem afegir una mitja hora diària de mitjana per les anades i vingudes al treball o a l'escola de fills i filles. Finalment, unes dues hores i vint minuts és el temps diari identificat com a temps lliure per a l'oci i el descans.

Veiem que en contrastar la suma d'aquests temps amb les 24 hores que componen la jornada ens resten cinc hores i mitja, que hem identificat com a temps no assignat; correspondria al temps dedicat a altres activitats no identificades de manera individualitzada com és el cas dels àpats, la higiene personal, altres desplaçaments... com també les possibles subestimacions de les activitats comptabilitzades.

Durant el cap de setmana (dissabtes i diumenges), el principal canvi observat és la disminució del temps mitjà de treball productiu, que queda reduït a 39 minuts diaris, cosa que refelecteix el ca-ràcter festiu que aquests dos dies tenen per a la major part de la població. En contrast amb aquesta reducció, el temps mitjà de

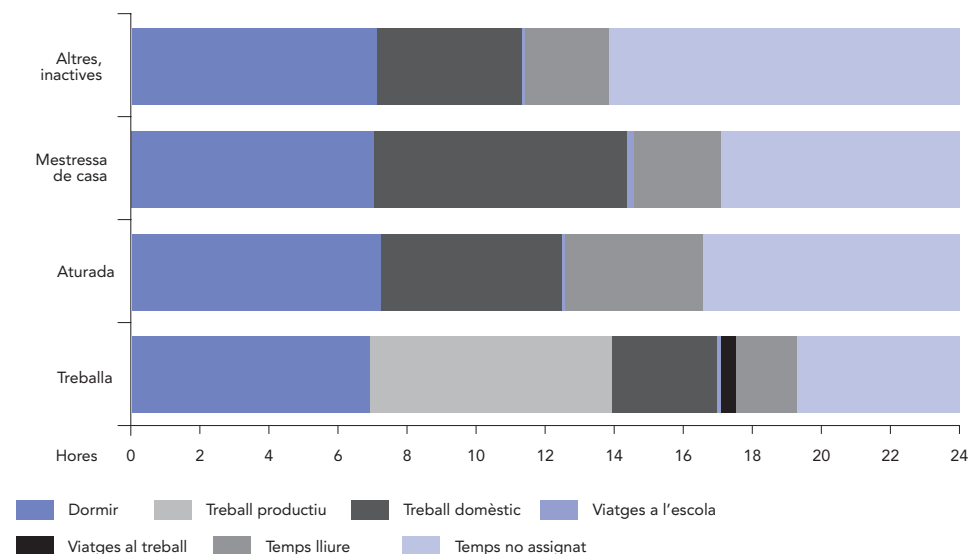
treball reproductiu augmenta, encara que poc, fins a cinc hores i cinquanta minuts diaris, fent palès que el descans que és habitual per al treball productiu no existeix en el cas del treball domèstic i de cura de les persones. Allà on l'augment de temps dedicat és més evident és en el cas del temps lliure, que passa a ser de sis hores i mitja diàries, unes quatre hores més que durant la jornada laboral i que bàsicament corresponen al temps alliberat pel treball professional.

Si ens centrem en el cas de la distribució de la jornada laboral, podem observar diferències notables en comparar l'ús del temps d'aquestes dones segons la seva situació laboral (gràfic 2). Distingim entre treballadores, aturades, mestresses de casa i inactives. Les dones ocupades són les que menys dormen i les que més temps treballen, ja que compa-

ginen els temps relatius al treball productiu i al reproductiu, i sumen una mitjana de més de 10 hores de treball diàries; aquesta sobrecàrrega dóna lloc a setmanes laborals de més de 50 hores si tenim en compte que cal afegir-hi el treball domèstic realitzat durant el cap de setmana. Aquestes mateixes dones són també les que manifesten que disposen de menys temps lliure, amb menys de dues hores diàries de mitjana. Com hem pogut veure, es tracta de les dones més sobrecarregades, les que realitzen dobles o triples jornades i les que han de fer més equilibris per arribar a tot arreu; es tracta de les dones que més senten el que hem anomenat fam de temps per fer tot el que desitjarien fer.

Les dones que es declaren mestresses de casa no fan en principi treball productiu, però són les que assumeixen més

Gràfic 2
Distribució de la jornada quotidiana segons la situació laboral

hores de treball reproductiu, més de set hores diàries de mitjana; tot i així aquesta dada les situa darrera de les dones ocupades pel que fa al temps total de treball realitzat. En el cas del seu temps lliure, l'avaluen en unes dues hores i mitja diàries, mentre que el temps de son, tot i ser superior al de les dones que treballen, ho és amb molt poca diferència.

En la situació oposada a les dones ocupades trobem la de les altres actives, les dones aturades, que es caracteritzen per ser les que disposen de més temps. Tot i que dediquen més temps que les dones treballadores al treball domèstic, unes cinc hores diàries de mitjana, les aturades són les que més temps dormen i les que declaren disposar de més temps lliure, però tot i així superen a ocupades i mestresses de casa pel que fa al temps no assignat, que en aquest cas supera les set

hores. Aquestes dones també mostren insatisfacció respecte a l'ús que fan del seu temps, però, a diferència de les ocupades, en aquest cas el problema no és la manca de temps sinó l'excés de temps disponible generat per l'absència no desitjada de treball productiu.

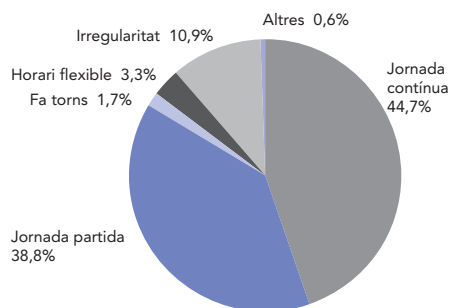
Hi ha altres variables que també ens proporcionen informació significativa sobre la diversitat de jornades viscudes per diferents tipus de dones, com ara l'edat o el tipus de llar, però que no ens podem entretenir a comentar en aquesta ocasió.

Els temps laborals i els temps de la ciutat

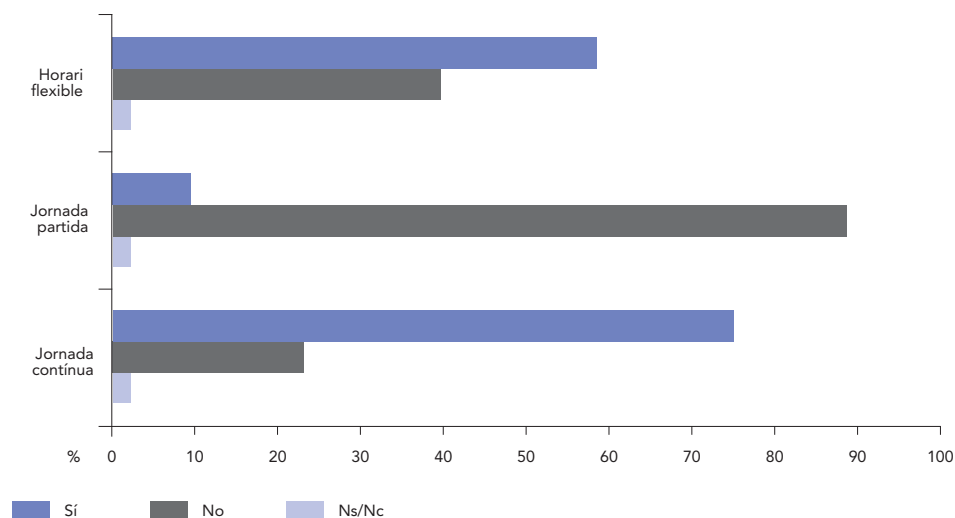
El temps de treball productiu de les dones ocupades s'organitza segons les necessitats de l'empresa o la institució i

no pas de les necessitat o desitjos de la pròpia treballadora. Gairebé un 40% de les dones ocupades entrevistades treballen amb jornada partida (gràfic 3), malgrat que aquest tipus d'horari només és considerat adequat per un 10% d'elles (gràfic 4). En realitat, tres quartes parts de les dones ocupades desitjarien treballar amb una jornada intensiva o continuada, però en la pràctica aquesta possibilitat només està a l'abast de menys d'un 50%. Els horaris de treball atípics (irregulars, flexibles o per torns) són encara molt minoritaris i apareixen vinculats per diferents raons al treball autònom o bé al treball precari o submergit. La major satisfacció respecte a l'horari realitzat es dona entre les dones que fan jornades de treball intensives o les que treballen amb horaris flexibles, i mostren una clara preferència per les jornades

Gràfic 3
Tipus de jornada laboral de les ocupades

Gràfic 4
Graus d'acceptació dels diferents tipus de jornada laboral

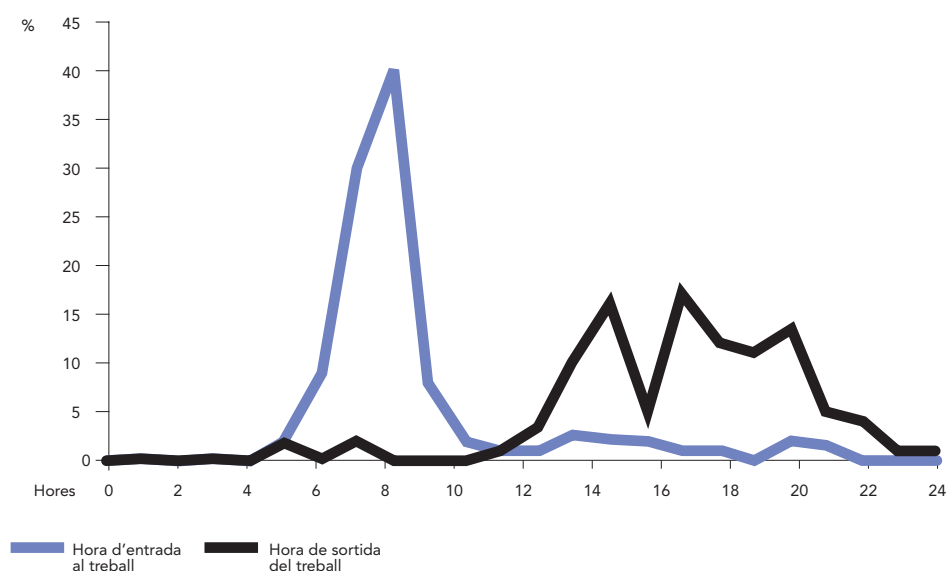
que afavoreixen l'autonomia i l'autogovern del temps, i faciliten l'accés als serveis i l'enfrontament a la rigidesa temporal de la ciutat.

Les hores d'entrada al treball són molt homogènies i es concentren a primera hora del matí: a dos quarts de deu un 80% de les dones ocupades ja són al treball. Les hores de sortida, encara que són menys concentrades, es distribueixen al llarg de tota la tarda, i es posa de manifest una forta incompatibilitat quan les comparem amb els horaris habituals d'accés a la majoria de serveis de la ciutat (gràfic 5).

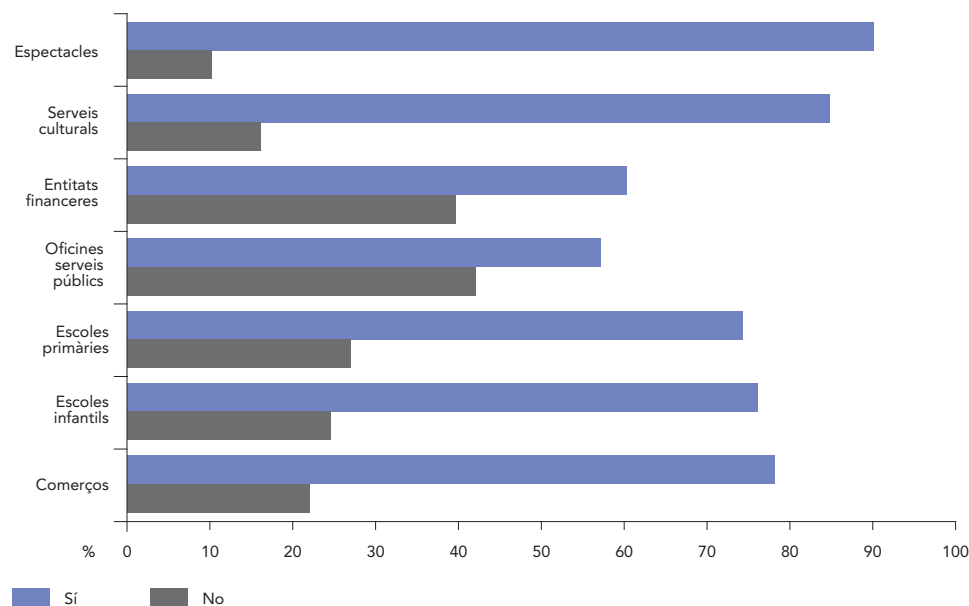
Pel que fa a la quantitat de temps dedicat al treball productiu, predomina la feina a temps complet, la majoria d'ocupades treballen més de 30 hores setmanals i la meitat més de 40. És interessant assenyalar que aquesta càrrega horària laboral és més intensa entre les franges d'edat més joves, que en principi es corresponen amb les edats on la càrrega reproductiva és també més important, cosa que qüestiona la relació entre ambdues situacions. Les diferències semblen reflectir més aviat un efecte generacional, una major i més plena incorporació al mercat de treball de les dones més joves, que cada cop abandonen menys l'activitat laboral quan assumeixen responsabilitats familiars o domèstiques, i que s'organitzen per reduir-les, compartir-les o compatibilitzar-les.

L'opinió de les dones entrevistades sobre els horaris dels comerços i els serveis de la ciutat ha estat molt més favorable del que ens esperàvem (gràfic 6).

Gràfic 5
Hores d'entrada i sortida del treball de les ocupades

Gràfic 6
Grau d'adaptació dels horaris dels diferents serveis a les necessitats de les entrevistades

Tenint en compte la càrrega de temps de treball que hem vist que suporten aquestes dones i l'extensió i la rigidesa dels seus horaris de treball, era previsible un grau de descontentament molt més gran. En més de la meitat dels casos i per tots els serveis seleccionats es considera que els horaris habituals s'adapten bé a les necessitats de les usuàries, encara que hi ha diferències: els horaris més adequats són els dels espectacles, mentre que els que es qualifiquen com menys adequats són els de les oficines dels serveis públics.

La possibilitat d'introduir modificacions en aquests serveis és rebutjada per la meitat de les entrevistades, mentre que l'altra meitat proposaria mesures que impliquessin la flexibilització, la complementació i la diversificació dels horaris actuals, com per exemple l'obertura en el període de tarda, l'eliminació del tancament al migdia o l'obertura els dissabtes.

En general, s'observa que el grau de satisfacció respecte als horaris dels ser-

veis és menor en el cas de les dones que treballen, mentre que les mestresses de casa presenten una actitud molt més conformista a causa de la seva major disponibilitat i capacitat d'adaptació a l'oferta horària de la ciutat. Aquests resultats reflecteixen, a més, una falta de confiança i imaginació davant formes d'organització social alternatives, més justes i equilibrades en relació a la divisió sexual del treball i a la millora de la qualitat de vida a les ciutats.

Hem vist com dones en situacions personals, familiars i professionals molt diverses tenen també necessitats i prioritats diferents, però en tot cas sembla clar que es confirma la tendència a la plena integració de les dones en el món laboral, i aquesta realitat ha d'anar acompanyada de transformacions en altres àmbits, perquè no continuï suposant una sobrecàrrega per a la dona treballadora, que incideixi negativament en el seu benestar físic i mental. Calen, en el marc d'un nou contracte entre gèneres, canvis en l'àmbit de la llar per fer efectiu el

repartiment del treball domèstic i tenir cura de les persones entre tots els membres de la llar i/o de la família.

També calen canvis en l'organització de la societat i concretament en l'organització dels serveis, per fer-los efectivament accessibles al conjunt de la població sense que hi hagi discriminacions vinculades a la quantitat i la flexibilitat d'uns temps personals, que, en la major part dels casos, estan condicionats per un temps de treball no triat. Tot plegat perquè aconseguim fer un repartiment del treball, de tota mena de treball, més just i més satisfactori per a totes les persones, de manera que l'experiència dels temps deixi de ser viscuda amb angoixa, tant per la seva escassetat com per la seva abundància, i esdevingui un exercici de llibertat i autogovern de la pròpia vida. ●